

SEXUÁLNÍ A REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ MLÁDEŽE – SYSTEMATICKÝ PŘEHLED

SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH OF YOUNG PEOPLE – SYSTEMATIC REVIEW

Gabriela Světnická¹, Yveta Vrublová¹, Lubica Libová²

Abstrakt

Východiska: Mladé lidi a dospívající mládež je nutné edukovat o prevenci přenosu pohlavních chorob a podporovat aktivity k udržení jejich sexuálního a reprodukčního zdraví.

Cíl: Cílem systematického přehledu bylo vyhledat, analyzovat a popsat podporu sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže a prevenci přenosu pohlavních chorob.

Design: Systematický přehled.

Metody: Rešerší literatury v bibliografických zdrojích CINAHL, PubMed, SCIELO, Science Direct, EBSCO bylo vyhledáno v červenci a srpnu 2024 celkem 563 plných textů odborných článků v anglickém jazyce, které splňovaly daná kritéria a byly publikovány v období 2012–2015.

Výsledky: Celkem bylo vyhledáno 563 příspěvků. Po vyřazení duplicitních a nerelevantních publikací bylo do hodnocení zařazeno 8 studií. Výzkumné studie se zaměřovaly převážně na podporu sexuálního a reprodukčního zdraví a na prevenci přenosu pohlavních chorob. Dále na předávání informací mládeži, prostorům k tomu určeným a preferenci strategií, jak nejlépe dosáhnout požadovaných výsledků.

Závěr: I přes rozdílnou metodiku všechny výzkumné studie zahrnuté do literárního přehledu vykazovaly, že je nutné provádět výzkumy v této oblasti, a hlavně se co nejvíce zaměřit na mládež a snažit se jí co nejvíce zapojit do celého procesu. Oblast tohoto výzkumu je velmi riziková pro dospívající mládež a může ji ohrozit na zdraví.

Klíčová slova

sexuální zdraví, reprodukční zdraví, mládež, výchova k sexuálnímu zdraví, antikoncepce, prevence, pohlavní choroby

¹ Ústav nelékařských zdravotnických studií, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

² Fakulta zdravotnictva a sociální práce sv. Ladislava, Nové Zámky, Vysoká škola zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety, n. o.

Abstract

Background: Young people and adolescents need to be educated about the prevention of STD transmission and encouraged to engage in activities to maintain their sexual and reproductive health.

Aim: The aim of the systematic review was to search, analyse and describe the promotion of youth sexual and reproductive health and the prevention of STD transmission.

Design: Systematic review.

Methods: A total of 563 full-text English-language peer-reviewed articles that met the criteria and were published between 2012 and 2015 were retrieved from the bibliographic resources CINAHL, PubMed, SCIELO, Science Direct, and EBSCO in July and August 2024.

Results: A total of 563 papers were retrieved. After removing duplicate and irrelevant publications, 8 studies were included in the evaluation. The research studies mainly focused on sexual and reproductive health promotion and prevention of STD transmission. They also focused on the delivery of information to youth, the spaces provided for this, and the preference for strategies to best achieve desired outcomes.

Conclusion: Despite the differences in methodology, all the research studies included in the literature review showed the need to conduct research in this area and, most importantly, to focus on youth and try to involve them as much as possible in the process. The area of this research is very risky for adolescents and can put them at risk for ill health.

Keywords

sexual health, reproductive health, youth, sexual health education, contraception, prevention, venereal diseases

ÚVOD

Mladí lidé mají specifické potřeby v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví. Značný počet mládeže na celém světě je sexuálně aktivní a má tendenci ke zvyšování sexuálních aktivit také v nižším věku (Chandra-Mouli et al., 2014). Sexuální aktivita mládeže a také adolescentů se výrazně liší dle pohlaví a regionu. Přestože ve většině zemí došlo k zavádění nových služeb k podpoře sexuálního a reprodukčního zdraví, tak mladí lidé obvykle nemají dostatečné informace ani prostředky navzdory jejich prokázané potřebě (Biddlecom et al., 2007; Woog et al., 2015). Ve studii ze 70 zemí s nízkými a středními příjmy téměř všechny země uvedly, že pouze 10% nebo méně všech dospívajících žen navštívilo v posledních 12 měsících zdravotnické zařízení a byly informovány o plánování

rodiny (Woog et al., 2015). Dle údajů ze 41 zemí navíc 20 až 25 % uvedlo, že nepoužívá žádnou antikoncepci. Mladí lidé vyžadují služby, které podporují jejich fyziologický, kognitivní, emocionální a sociální přechod do dospělosti (Patton et al., 2009).

Cíl práce

Cílem systematického přehledu bylo vyhledat, analyzovat a popsat podporu sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže a prevenci přenosu pohlavních chorob.

Metodika

Studie má podobu systematického přehledu. Tento systematický přehled byl vypracována podle doporučení PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and MetaAnalyses) guidelines (Rahnemaie et al., 2019, p. 5).

Design: systematický přehled

Kritéria zařazení a vyloučení

Do výzkumu byly zařazeny primární studie. Podmínkou zařazení článků do literárního přehledu bylo jejich publikování v období 2012–2015. Cílem přehledu bylo vyhledat studie, které jsou zaměřeny na podporu sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže a na prevenci přenosu pohlavních chorob. Studie, které byly z tohoto přehledu vyloučeny byly úvodníky, kazuistiky, autobiografie, komentáře, informační materiály pro pacienty, novinové články. Vyloučeny byly také studie se zaměřením na dospělé populaci. Vybrané studie byly prováděné u dospívajících ve věku 10 až 24 let.

Zdroje

V systematickém přehledu byly využity elektronické zdroje licencované a volně dostupné: CINAHL, PubMed, SCIELO, Science Direct, EBSCO.

Vyhledávání

Rešerše relevantních studií byla založena na bázi anglických klíčových slov: *sexual health, reproductive health, youth, sexual health education, contraception, prevention, venereal diseases* (v českém jazyce: sexuální zdraví, reprodukční zdraví, mládež, výchova k sexuálnímu zdraví, antikoncepce, prevence, pohlavní choroby).

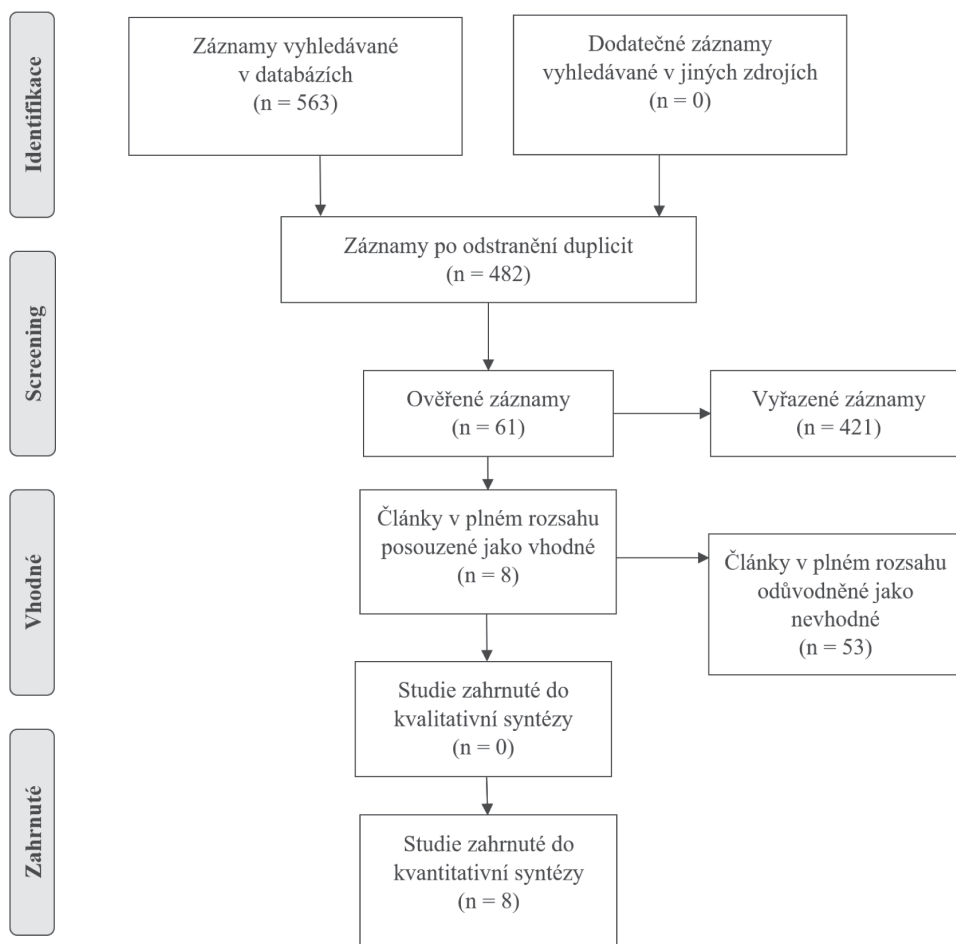
Výběr studie

Pro rozšířené vyhledávání v elektronických databázích byly použity booleovské operátory AND a OR.

Analýza dat

Výběr studií probíhal v několika fázích. Na počátku byla třemi výzkumníky provedena analýza abstraktů, aby se určilo, zda jsou vybrané studie vhodné. Celkem bylo nalezeno 563 příspěvků. Dále po prostudování celého textu byly vhodné studie zařazeny do přehledu a duplicitní studie byly vyloučeny, a to celkem 81 studií, zůstalo 482 studií. Zbylé vybrané studie byly hodnoceny autory a pro nesrovnalosti bylo vyloučeno dalších 421 záznamů. Ze zbývajících 61 plných článků bylo 53 vyřazeno z důvodu nejednotnosti v prezentování výsledků, které byly zjištěny. Celkem bylo získáno 8 studií, které splňovaly daná kritéria pro tento systematický přehled a staly se klíčovými. Bylo využito postupné vyřazování studií dle doporučení PRISMA, viz schéma 1, Flow diagram. Ke konečnému zpracování byly vybrány studie, které se zaměřovaly na sexuální a reprodukční zdraví mládeže a podporu přenosu pohlavních chorob (viz tab. 1).

Schéma 1 Flow diagram pro výběr studií – PRISMA

Zdroj: Rahnemaie et al., 2019, p. 5

VÝSLEDKY

V tab. 1 jsou vypsány a uvedeny kritéria, zaměření, soubor, využití metody vybraných studií zabývajících se sexuální a reprodukční zdravím mládeže a také prevencí pohlavních chorob.

Tab. 1 Přehled vybraných studií

Autor, rok	Kritéria, země	Soubor	Metody	Zaměření studie
Alli, Maharaj a Vawda, 2013	Jižní Afrika. Vyšší střední příjem. Univerzitní klinika přátelská k mládeži.	200 mladých lidí ve věku 18–24 let.	Průřezová studie. Hlubkové rozhovory s manažery a vedoucími zaměstnanci. Hlubkové rozhovory s mládeží.	Vnímání podpory sexuálního a reprodukčního zdraví. Prevence přenosu pohlavních chorob.
Baumgartner et al., 2012	Keňa. Nízký příjem. Dobrovolné testování na HIV a poradenství. Kliniky přátelské i nepřátelské k mládeži.	277 mladých lidí ve věku 15–24 let. 46 poskytovatelů. 20 klinických pozorování.	Opakovaná průřezová studie. Úvodní a 3měsíční rozhovory s klienty. Základní rozhovory se zaměstnanci kliniky.	Užívání antikoncepce.
Geary et al., 2014	Jižní Afrika. Vyšší střední příjem. 8 primárních klinik.	8 sester.	Průřezová studie. Polostrukturované rozhovory.	Vnímání podpory sexuálního a reprodukčního zdraví. Prevence přenosu pohlavních chorob.
Geary et al., 2015	Jižní Afrika. Vyšší střední příjem. 15 zdravotnických zařízení.	50 návštěv dospívajících.	Průřezová studie. Simulované klientské dotazníky.	Vnímání reprodukčního a sexuálního zdraví a poskytování kondomů.
Godia et al., 2014	Keňa. Nízký příjem. 9 zařízení centrum mládeže. Okresní nemocnice s integračními službami.	18 skupinových diskuzí. 39 hlubkových rozhovorů s mladými lidmi ve věku 10–24 let.	Průřezová studie. Diskuze ve skupinách. Hlubkové rozhovory.	Vnímání reprodukčního a sexuálního zdraví.
Kavanaugh et al., 2013	USA. Vysoký příjem. Veřejně financovaná zařízení pro plánování rodiny.	584 ředitelů zařízení nebo agentury.	Průřezová studie. Uzavřené dotazníky.	Poskytování antikoncepce a prevence přenosu pohlavních chorob.
Mchome et al., 2015	Tanzánie. Nízký příjem. 33 zdravotnických zařízení.	48 návštěv mladých klientů.	Randomizovaná studie. Simulované rozhovory klientů. Kontrolní seznam pohovorů.	Kvalita poskytování služeb v podpoře sexuálního a reprodukčního zdraví a také v užívání antikoncepce.
Tanner et al., 2014	USA. Vysoký příjem. 15 klinik.	60 poskytovatelů terénních pracovníků a case managerů.	Průřezová studie. Polostrukturované rozhovory se zaměstnanci.	Vnímání sexuálního a reprodukčního zdraví.

Z osmi studií, které byly zařazeny do tohoto systematického přehledu byly tři studie prováděny v Jižní Africe, dvě v Keni, dvě v USA a jedna studie byla prováděna v Tanzánii. Hodnocení sexuálního a reprodukčního zdraví bylo založeno na hodnocení mezinárodními organizacemi jako je WHO apod. K měření toho, zda byly zdravotnické služby efektivní při poskytování péče mladým lidem, studie používaly ukazatele, které se týkaly používání zavedených protokolů a faktorů, které přispěly k poskytování účinných zdravotnických služeb. Efektivní poskytovatelé byli hodnoceni podle úrovně lékařské kompetence, zda komunikovali tak, aby klient mohl následovat rady a doporučení. Soukromí bylo obvykle měřeno z hlediska infrastruktury zařízení. Společným problémem konzultačních místností byla nedostupnost soukromí v daném prostoru. V sedmi případech se jednalo o průřezové studie a pouze v jednom případě šlo o randomizovanou studii. Nejčastějšími respondenty ve výzkumech byli mladí lidé ve věku od 10 do 24 let, dále sestry, ředitelé zdravotnických zařízení a poskytovatelé terénních sociálních služeb.

DISKUSE

Tento systematický přehled literatury identifikoval možnosti, jak jsou informování a jaký přístup mají mladí lidé k informacím o jejich sexuálním a reprodukčním zdraví z pohledu mladých lidí, poskytovatelů služeb a neklinického personálu. Zaměření bylo také na antikoncepci a předcházení přenosu pohlavních chorob. Autoři tohoto přehledu se zaměřili na dostupnost služeb pro mládež, na soukromí a důvěrnost při konzultacích a na charakteristiky a kompetence zaměstnanců. Zatímco široký rámec WHO „dostupnost, přijatelnost, vhodnost, spravedlnost a účinnost“ by pravděpodobně zahrnovaly většinu indikátorů, naše studie se snažila tyto indikátory dále rozšířit. Naše zjištění rozvíjejí výsledky předchozí literatury a zdůrazňují, jak jsou služby v oblasti podpory sexuálního a reprodukčního zdraví měřeny v řadě prostředí a z různých pohledů. Studie v přehledu nepoužívají podobné nástroje, ve skutečnosti měla každá studie svou specifickou metodu. Z toho vyplývá, že je mnoho metod, které se přímo zaměřují na sexuální a reprodukční zdraví, prevenci onemocnění pohlavními chorobami a předcházení neplánovanému těhotenství. Bylo by vhodné tyto metody více využívat v těchto studiích a na základě toho by zjištění o použití stejné metody ve více výzkumech mělo větší validitu a reliabilitu. Tato variabilita omezuje srovnatelnost a zobecnitelnost hodnocení služeb (Haller et al., 2012; Malm et al., 2017). V každém případě musí výzkumníci a lidé v praxi dosáhnout konsensu o prioritách a konkrétních měřeních. Kromě poskytovatelů a mládeže mohou být zapojeni také zúčastněné strany z komunity, nevládní organizace, výzkumy a veřejné instituce (Goicolea et al., 2017; Goicolea et al., 2012; Malm et al., 2017). Dále jsme v našem přehledu zjistili, že mladí lidé jsou velmi málo zapojení do celého procesu podpory sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže. Celkové zlepšení v poskytování zdravotní péče se může shodovat se zvýšeným užíváním mezi adolescenty a mladými lidmi (Chandra-Mouli, Chatterjee a Bose, 2016). Některé důkazy také naznačují, že mladí lidé nemusí upřednostňovat to, co poskytovatelé a programátoři považují za přístupy specifické pro mládež (Thomée et al., 2016), jako jsou prostory určené pouze pro mládež, zábava a vhodné prostředí, mladí lidé mohou mnohem více upřednostňovat otázky jako

je důvěrnost a náklady (Erulkar, Onoka a Phiri, 2005). Například výzkum provedený v Keni a Zimbabwe zjistil, že mladí lidé mnohem více ocení integrované služby, nízkonákladové služby, krátké čekací doby a přátelský přístup personálu (Erulkar, Onoka a Phiri, 2005). Naproti tomu mladí lidé neupřednostňovali výběr služeb, které by zajišťovaly prostory specifické pro mládež, jako jsou právě zařízení pouze pro mládež nebo zařízení pouze pro jednotlivce. Mladí lidé se často obávají stigma spojeného s vyhledáváním péče v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže vzhledem k negativním názorům a společenským hodnotám ohledně sexuality mladých lidí (Jonas et al., 2017).

Náš přehled také potvrdil, že důkazy o dopadu pohlavních chorob a využívání služeb pro podporu sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže a zdravotní výsledky jsou omezené. Další přehledy hodnotící efektivitu výzkumu pohlavně přenosných chorob podobně zjistili potřebu důslednějšího přístupu k vývoji a používání nástrojů k testování účinnosti strategií prevence přenosu pohlavních chorob a také k podpoře sexuálního a reprodukčního zdraví mládeže na zdravotní výsledky (Jonas et al., 2017).

ZÁVĚR

Tento systematický přehled literatury identifikoval některé ukazatele, které je možné využít k hodnocení poskytování služeb mládeži v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví vstřícných k mládeži. Tyto informace mohou poskytnout rámec pro to, jak dále definovat, standardizovat a hodnotit základní složky služeb sexuálního a reprodukčního zdraví pro mladé lidi. Je nutné další upřesnění a vývoj, aby bylo možné určit a porovnat účinnost iniciativ v prevenci přenosu pohlavních chorob na celém světě. Budoucí výzkumy musejí používat kromě lokálních a kulturních specifických opatření k posouzení vstřícnosti k mládeži i soubor základních ukazatelů a určit, které konkrétní aspekty zlepšují poskytování zdravotních služeb, využívání služeb a zdravotní výsledky. Tento výzkum by mohl informovat kam alokovat zdroje pro mládež nejúčinněji. Vlády po celém světě přizpůsobují národní standardy v prevenci přenosu pohlavních chorob, je však zapotřebí konkrétních důkazů podporujících takové politické posuny a alokaci zdrojů.

Etické aspekty a konflikt zájmu

Autoři příspěvku deklarují, že tato studie (systematický přehled) nemá žádný konflikt zájmu.

Autorský podíl

Koncepce a design (GS, YV, LL), analýza a interpretace dat (GS), zpracování návrhu rukopisu (GS), kritická revize rukopisu (YV, LL), finální dopracování článku (LL, YV, GS).

Literatura

ALLI, F., MAHARAJ, P. and VAWDA, M. Y. Interpersonal Relations Between Health Care Workers and Young Clients: Barriers to Accessing Sexual and Reproductive Health Care. *Journal of Community Health* [online]. 2013, vol. 38, no. 1, p. 150–155. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1573-3610. DOI: 10.1007/s10900-012-9595-3.

BAUMGARTNER, J. et al. Service delivery characteristics associated with contraceptive use among youth clients in integrated voluntary counseling and HIV testing clinics in Kenya. *AIDS Care* [online]. 2012, vol. 24, no. 10, p. 1290–1301. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1360-0451. DOI: 10.1080/09540121.2012.658753.

BIDDLECOM, A. E. et al. Adolescents' Views of and Preferences for Sexual and Reproductive Health Services in Burkina Faso, Ghana, Malawi and Uganda. *African Journal of Reproductive Health / La Revue Africaine de la Santé Reproductive* [online]. 2007, vol. 11, no. 3, p. 99–110. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1118-4841. DOI: 10.2307/25549734.

ERULKAR, A. S., ONOKA, C. J. and PHIRI, A. What Is Youth-Friendly? Adolescents' Preferences for Reproductive Health Services in Kenya and Zimbabwe. *African Journal of Reproductive Health / La Revue Africaine de la Santé Reproductive* [online]. 2005, vol. 9, no. 3, p. 51–58. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1118-4841. DOI: 10.2307/3583411.

GEARY, R. S. et al. Barriers to and facilitators of the provision of a youth-friendly health services programme in rural South Africa. *BMC Health Services Research* [online]. 2014, vol. 14, no. 1, p. 329–344. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1472-6963. DOI: 10.1186/1472-6963-14-259.

GEARY, R. S. et al. Evaluating youth-friendly health services: young people's perspectives from a simulated client study in urban South Africa. *Global Health Action* [online]. 2015, vol. 8, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1654-9880. DOI: 10.3402/gha.v8.26080.

GODIA, P. M. et al. Young people's perception of sexual and reproductive health services in Kenya. *BMC Health Services Research* [online]. 2014, vol. 14, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1472-6963. DOI: 10.1186/1472-6963-14-172.

GOICOLEA, I. et al. Developing and sustaining adolescent-friendly health services: A multiple case study from Ecuador and Peru. *Global Public Health* [online]. 2017, vol. 12, no. 8, p. 1004–1017. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1744-1706. DOI: 10.1080/17441692.2015.1123752.

GOICOLEA, I. et al. Mechanisms for achieving adolescent-friendly services in Ecuador: a realist evaluation approach. *Global Health Action* [online]. 2012, vol. 5, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1654-9880. DOI: 10.3402/gha.v5i0.18748.

HALLER, D. et al. YFHS-WHO+ Questionnaire: Validation of a Measure of Youth-Friendly Primary Care Services. *Journal of Adolescent Health* [online]. 2012, vol. 51, no. 5, p. 422–430. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1879-1972. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2012.01.019.

CHANDRA-MOULI, V. et al. Contraception for adolescents in low and middle income countries: needs, barriers, and access. *Reproductive health* [online]. 2014, vol. 11, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1742-4755. DOI: 10.1186/1742-4755-11-1.

CHANDRA-MOULI, V., CHATTERJEE, S. and BOSE, K. Do efforts to standardize, assess and improve the quality of health service provision to adolescents by government-run health services in low and middle income countries, lead to improvements in service-quality and service-utilization by adolescents? *Reproductive Health* [online]. 2016, vol. 13. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1742-4755. DOI: 10.1186/s12978-015-0111-y.

JONAS, K. et al. Healthcare workers' behaviors and personal determinants associated with providing adequate sexual and reproductive healthcare services in sub-Saharan Africa: a systematic review. *BMC Pregnancy and Childbirth* [online]. 2017, vol. 17, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1471-2393. DOI: 10.1186/s12884-017-1268-x.

KAVANAUGH, M. et al. Meeting the Contraceptive Needs of Teens and Young Adults: Youth-Friendly and Long-Acting Reversible Contraceptive Services in U.S. Family Planning Facilities. *Journal of Adolescent Health* [online]. 2013, vol. 52, no. 3, p. 284–292. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1879-1972. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2012.10.276.

MALM, D. et al. Validation of a questionnaire to measure youth-friendliness of Swedish youth clinics. *Scandinavian Journal of Public Health* [online]. 2017, vol. 45, no. 4, p. 366–372. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1651-1905. DOI: 10.1177/1403494817699479.

MCHOME, Z. et al. A 'Mystery Client' Evaluation of Adolescent Sexual and Reproductive Health services in Health Facilities from Two Regions in Tanzania. *PLoS One* [online]. 2015, vol. 10, no. 3. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1932-6203. DOI: 10.1371/journal.pone.0120822.

PATTON, G. C. et al. Global patterns of mortality in young people: a systematic analysis of population health data. *The Lancet* [online]. 2009, vol. 374, no. 9693, p. 881–892. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1474-547X. DOI: 10.1016/S0140-6736(09)60741-8.

RAHNEMAIE, F. S. et al. Effects of Complementary Medicine on Successful Breastfeeding and its Associated Issues in the Postpartum Period. *Iranian Journal of Pediatrics* [online]. 2019, vol. 29, no. 1. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 2008-2142. DOI: 10.5812/ijp.80180.

TANNER, A. E. et al. "Youth friendly" clinics: Considerations for linking and engaging HIV-infected adolescents into care. *AIDS Care* [online]. 2014, vol. 26, no. 2, p. 199–205. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1360-0451. DOI: 10.1080/09540121.2013.808800.

THOMÉE, S. et al. Challenges and strategies for sustaining youth-friendly health services – a qualitative study from the perspective of professionals at youth clinics in northern Sweden. *Reproductive Health* [online]. 2016, vol. 13. [cit. 1. 10. 2024]. ISSN 1742-4755. DOI: 10.1186/s12978-016-0261-6.

WOOG, V. et al. *Adolescent Women's need for and use of sexual and reproductive health Services in Developing Countries*. New York: Guttmacher Institute, 2015.

Kontakt

Mgr. Gabriela Světnická
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav nelékařských zdravotnických studií
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
gabriela.svetnicka@fvp.slu.cz

doc. PhDr. Yveta Vrublová, Ph.D.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav nelékařských zdravotnických studií
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
yveta.vrublova@fvp.slu.cz

prof. PhDr. Ľubica Libová, PhD., MPH
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce sv. Ladislava, Nové Zámky, Vysoká škola
zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o.
Slovenská 11/A, 940 34 Nové Zámky, Slovenská republika
lubica.libova@gmail.com